

NEBO DO DASAKA I KRALJ NA FRESCI: Jednu su pomogli sagraditi Hrvati iz svih krajeva, a drugu su preseljavali tri puta

Objavio **express** - 27. studenoga 2023.

Foto: Igor Zovko

Piše: **Antonija Zovko**

Jedva 10-ak kilometara vožnje biciklom ili automobilom dijeli (još) dvije predivne građevine, koje je vrijedno posjetiti. Još su dva primjera tradicionalne sakralne pučke arhitekture koje su nam predana u naslijeđe.

Crkva sv. Marka Evanđelista u Jakuševcu | Foto: Mario Žilec / TZZZ

Nekad je stajala gotovo u pustoši, daleko od Velike Gorice. Bilo je to 18. stoljeće. Danas je dio modernog grada. Doduše, Velika Gorica proširila se prema njoj, a ne ona prema gradu, iako samo desetak kilometara sjevernije stoji još jedna drvena ljepotica koju su – preseljavali.

Predivan je dokaz ljudske posvećenosti, ljubavi. Zaštićen je spomenik kulture kojeg čuvaju još od nastanka.

Ova velikogorička drvena kapela Ranjenog Isusa sagrađena je na južnom dijelu Pleškog polja. Posebice je lijepa noću, kada reflektori omogućuju da zablista svojom ljepotom u mrkloj noći. Još je ljepša u snijegu!

Drvena kapelica Ranjenog Isusa Pleško polje

U ovoj, kao i u ostalim kapelicama Turopolja, sačuvano je hrvatsko crkveno graditeljstvo, koje se javlja u razdoblju od 17. do 19. stoljeća. Pripada seljačkoj pučkoj umjetnosti pod utjecajem tada uobičajene građevne umjetnosti (post)baroka.

I siromasi su pomagali izgradnju

Kapela Ranjenog Isusa sagrađena je u vrijeme kada su dobrostojeći ljudi nešto ostavljali široj zajednici, za razliku od danas, kada se "kule i gradovi" grade samo za "svoju lozu". Zemljište na kojem je izgrađena ova kapela bilo je u posjedu župe Blažene Djevice Marije još 1377. godine. Udovica plemenitaša Ladislava Plepelića, vrhovnog zapovjednika Banske krajine, dala je na južnom dijelu Pleškog polja izgraditi kapelu Ranjenoga Isusa 1757. Prikupljanjem donacija ostalih dobrostojećih obitelji tog kraja, ali i običnih seljaka, koji su davali koliko je tko mogao, već godinu dana kasnije kapelica je bila dovršena i posvećena ranjenom Isusu.

Foto: TZVG

Naime, isprava iz 1767. godine dokazuje da su se Plepelići kontinuirano brinuli za održavanje kapele. Mihajlo i Juraj Mišerić pohodili su razne krajeve Hrvatske i skupljali priloge u novcu i hrani za plešku kapelu. Povijesna vrela kazuju da su svojim priložima pomagali svi društveni slojevi.

Obnovu kapele potaknula je 1895. godine plemenita sučija Pleso-Rakarje. Sudčija ili sučija, kazuje Hrvatska enciklopedija – u hrvatskom pravno-povijesnom nazivlju izraz je za sudski okrug, odnosno područje na koje se proteže nadležnost nekoga suda.

Do sredine XIX. st. sudčija je bila manja zajednica (selo) na čelu s izabranim sućem koji je oglašavao naloge vlasti i vlastelina, raspoređivao ljude na vlastelinsku i javnu rabotu, popisivao ostavine, predlagao skrbnike za siročad, brinuo se za javni red i mir i dr. i krajem 19. stoljeća. Davne 1896. dobila je svoj današnji izgled.

Nemški vugel i tri oltara

Temeljne grede i stijene su spajane na "nemški vugel", a u obnovi je kapela dobila predivan kiparski riješen trijem u historicističkom duhu s neobično položenim zvonikom, zbog kojega je zabatno krovništvo produženo, dok se zvonik naslanja na dva stupa trijema i proteže nad stupovima, obijen okomitim daskama i letvama.

Foto: TZZZ

Grede zabata bogato su ukrašene raznovrsnim "špicirungima". Strehu optiču kapljicašti zubci, i kao ornamentika obojeni su bojama mile trobojnice: crveno, bijelo i plavo. Crkva je u to doba imala tri oltara – glavni oltar Ranjenoga Isusa, bočne oltare Žalosne Majke Božje na strani Evanđelja i Isusa kojeg krune trnjem na strani Poslanice. Povijesni zapisi kažu da je to "bila prostrana kapelica sa drvenim zvonikom iznad glavnog ulaza". Tako stoji u knjizi "OBIČAJI, NAKIT I RUKOTVORINE, ZGRADARSTVO, NOŠNJA, POPIJEVKE", koju je uredio prof. dr. BOŽIDAR ŠIROLA u Zagrebu davne 1934. godine. U tom povijesnom zapisu stoji da "Barlè navodi da se iz posjete godine 1799. razbira da je kapela bila ukusno sagrađena i to od hrastovih gređa a stijene i strop bili su islikani".

Ukrašena suzama ili kapljicama kiše?

"Duga je bila 5 i po a široka 2 i po hvata. Pod joj je bio od kamena. Svetište je imalo jedan prozor, a lađa dva. I tu su kapelu obnavljali domaći majstori iz Posavine. Temelj je od cigle a pod od velikih kamenih ploča položenih na beton. Temeljne su gređe spojene u uglove na "nemški" način. Tako su spojene i stijene od piljenog drva i po izgledu od novijeg materijala", navodi se u knjizi iz 1934. godine. "Zvonik se", stoji dalje, "diže iznad ulaza u kapelu obit dugim daskama u dužini onih dvaju srednjih stupova koje smo malo prije spomenuli. Pokrit je limom dok je krov kapele pokrit crijepom. Strop je bačvast izveden ne obojenim dašćicama. Vrata su obična dvokrilna, a prozori poput pravog kutnika i sa šalaporkama". Na pročelju kapele bila je bojom ispisana godina 1896., što bi po tipu kapele i ispiljenim planjkama odgovaralo graditeljstvu iz navedene godine, no činjenica je da su te godine majstori iz Posavine obnavljali kapelicu. Na pročelju je i mila trobojnica!

Gređe pročelja ukrašeno je raznim rezbarijama u bojama kao npr. forme u obliku kapljica. Neki ih tumače kao kapljice kiše, no, moguće ih je i sagledati kao i suze. Duhovno gledajući, suze su za Pravednika, koji je na svijet donio ljubav, a ljudi su ga zauzvrat raspeli. Ako su i kapljice kiše, simbolično se može tumačiti da i Nebo plače za jadom koje je za Svijet prošao Sin Jedinac.

njegovog putovanja u Turopolje 1947. saznajemo da je kapela iznutra bila obojena u ružičasto. Obnovljena 1982. godine, temeljito 1996. godine kad je uređen i okoliš. Izvorni inventar nažalost nije sačuvan, a danas se u njoj nalazi kip Ecce homo – Krist vezan za stup, okrunjen trnovom krunom s trstikom u desnoj ruci, kipovi Presveto Srce Isusovo i Presveto Srce Marijino. Posebno valjla spomenuti kip Majke Božje Bistričke i križni put iz 1980. godine, djelo samoukog kipara Mate Mihinice iz Obrežine, jednog od rijetkih nastavljača tradicije turopoljskih drvorezbara. Kapela je zaštićeno kulturno dobro koje se nalazi u izvornom ambijentu te je do danas sačuvala svoju visoku ruralnu vrijednost.

Svetog Marka su preseljavali tri puta

Nije samo ta kapela bila važna puku. Jasno, svaka je važna na svoj način, ali jednu takvu preseljavali su čak tri puta.

Naime, župa sv. Marka Ev. u Jakuševcu spominje se već u prvom popisu župa Zagrebačke biskupije godine 1334., a tijekom svoje povijesti tri put je mijenjano sjedište župe. Razlog tome bila je rijeka Sava koja je često plavila područje jakuševečke župe. Podaci iz vizitacija bilježe da se župa najprije zvala "Sancti Marci Ev. in Campo (Župa sv. Marka Ev. u polju), a zatim da se zvala "Sancti Marci Ev. in Spinis" (Župa sv. Marka Ev. u Trnju).

Foto: Igor Zovko

Velika poplava 1796. godine bila je poticaj da se drvena župna crkva i kuća premjeste na novo mjesto. Kao najsigurnija, izabrana je lokacija na kojoj se nalazila stara kapela sv. Roka, tj. na današnje mjesto, koje se naziva "Rokišće".

Kameni temelji iz Andautonije

Kako je tadašnji uobičajeni građevinski materijal bilo drvo, crkva i kurija su godine 1811. preneseni na novu lokaciju, a blagoslov crkve obavljen je godine 1832. te se i ta godina smatra godinom izgradnje današnje crkve Sv. Marka u Jakuševcu, koji nakon spomenute selidbe nosi današnje ime, treće u svojoj povijesti. Izvori bilježe da se zahvaljujući župniku Josipu Vitkoviću 1863. godine počeo graditi nasip na tom dijelu rijeke Save te su

restaurirana osamdesetih godina prošloga stoljeća. I kamerni temelji nekadašnje krovne kapele nalaze se upravo na toj strani, podno današnje sakristije, a smatra se da su tijekom gradnje kapele doneseni iz starorimske Andautonije (Šćitarjeva).

Detalji njezina puta opisani su i u Spomen- knjizi župe Jakuševac od g. 1871. (rukopis) a koju u svojem radu opisuje dr. Božidar Širola 1934. godine..

Nisu podlegli predrasudama

“Na posjedu Erdödyjevih, u Trnju, bila je utemeljena župna crkva sv. Marka, građena od hrastovine, koja je tamo stajala do 1789. godine. Tada je zbog čestih poplava Save preseljena u Medvedno (zemljište župe sv. Marka), zatim u Rokšiče, da bi se na kraju, 1811. godine, skrasila u Jakuševcu. Bila je to karakteristična turopoljska drvena crkva, naglašenog predvorja, sa zvonikom usred krovišta, iznad ulaza u svetište. Silna preseljenja teško su je oštetila župljani na njenom mjestu 1832. godine, grade novu crkvu. Time jedna od prvih postbaroknih drvenih crkava nastaje izvan područja Plemenite općine turopoljske, na području turopoljskog crkvenog arhiđakonata. Crkva 19. stoljeća ima široki brod i uže, relativno dugačko svetište s trostranom apsidom i sakristijom prislonjenom uz južni zid svetišta. Temelji i pod crkve izvedeni su od cigle. Toranj, zabat i stijene crkve izvana su obijeni okomitom oplatom od dasaka s uskim letvama. Ova je intervencija izvedena prilikom obnove, 1856. godine, kada je ožbukana unutrašnjost. Do tada je dodatno oblaganje stijena (zidova) drvenih crkava bilo nepotrebno, sam čin žbukanja ili prekrivanja strukture bijelom bojom predstavlja početak oponašanja zidane arhitekture, koja je smatrana otmjenijom. Turopoljci nisu tako brzo podlegli toj predrasudi, već je turopoljski majstor tesar pokušavao oponašati zidanu arhitekturu, ali je pritom u svoj rad nastavio unositi svoj prirodni smisao za ljepotu oblikovanja u drvu. Svod crkve je bačvast, a time je unutrašnjost crkve dobila još jači barokni “štih”. Krov je izgrađen sa zabatom, “začekom”, na kojem su prozori “koruša” i potkrovlja jedan povrh drugog. U dnu zabata, poput razdijelnog vijenca, nalazi se “podkrovek” koji štiti donji dio pročelja od oborina. Široka crkvena vrata imaju drvene dovratnike s bazom i kapitelom iznad kojih se nalazi segmentni nadvoj. Takav izgled pročelja, sa slobodnom zabatnom zonom, predstavlja bitnu novost u oblikovanju pročelja, te kasnije postaje jednom od tipoloških karakteristika drvenih turopoljskih crkava”, navodi Širola.

Ne gubite vrijeme

Ni ovu, kao ni druge drvene kapelice, nema u turističkoj ponudi privatnih turističkih agencija. Stručni i povijesni podaci su dostupni, turističke zajednice su više nego susretljive, ali iz nekog razloga nijedna turistička zajednica, barem po podacima na internetu, ne nudi organiziranu dnevnu turu koja bi turistima, što domaćim, što stranim, predstavila ljepote pučke sakralne arhitekture. Stoga, tko god može, sjedite u auto, na bicikl, povedite obitelj, rodbinu prijatelje i krenite put ovih ljepotica. Izgubiti se danas ne možete, ali možete izgubiti predivan doživljaj povijesne ljepote ljudi našeg Turopolja koje je opstalo unatoč svim nedaćama. Ni posljednja dva jaka potresa – ni zagrebački, niti petrinjski, nisu ih uništili.

(Tekst je objavljen u sklopu projekta poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije)

